

Historia Domaradza

Badania archeologiczne wykazały, że jeden z obszarów leżących w granicach gromady, nosi nazwę "Grodne", wiążące się ze słowem grodzisko, świadczące o stosunkowo wczesnym powstaniu osady. Obecne brzmienie wyrazu Domaradz jest wynikiem etymologicznego przekształcenia się nazwy dawniej używanych jak: Domorad, Domarathsky, Domaraczsky, Domarath i in. Jakkolwiek powstanie nazwy jest nieznane, to przypuszcza się, że pochodzi ona od dawnego nazwiska.

Pierwsza wiadomość o powstaniu wsi pochodzi z aktu lokacyjnego, wydanego przez króla Kazimierza Wielkiego, datowanego z 1359 roku. Wówczas Domaradz otrzymał ramy administracyjno-gospodarcze prawa magdeburskiego i dotąd był własnością króla. W 1384 roku, Domaradz przeszedł na własność biskupstwa przemyskiego, wchodząc w skład tzw. Klucza Brzozowskiego.

Za czasów zaboru austriackiego, w latach 1863-1890, Domaradz podniesiony został do rangi miasteczka, jednakże późniejsze zubożenie ekonomiczne, spowodowane polityką zaborcy, spowodowało upadek małych miasteczek, a w tym i Domaradza. Wieś leżąca przy trasie z "Cesarskim Traktem", łączącym Węgry z Przemyślem, posiadała karczmę zwaną "Austerią", w której istniała dla podróżujących szansa zmiany zaprzęgu koni. Najstarszym zabytkiem architektonicznym Domaradza jest modrzewiowy, gotycki kościół, którego budowa przypada na drugą połowę XIV wieku. Posiada on z dawną obraz kultem słynącej Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Przy tym kościele już przez 1765 rokiem, istniała szkoła parafialna, której pierwszym nauczycielem był Teofil Gerad - organista. W latach późniejszych, ze względu na dużą rozciągłość wsi, powstały szkoły w "Miasteczku", Domaradzu-Górze i w Zatyłu. W 1748 roku, na polecenie ówczesnego biskupa przemyskiego Wacława Sierakowskiego, dokonano lustracji całego Klucza Brzozowskiego, w tym i Domaradza. Z dokumentu tego dowiadujemy się, że niektóre nazwiska ówczesnych mieszkańców wsi przetrwały do dzisiaj jak: Bober, Gosztyła, Dziedzic, Janusz, Śmigiel i in.

Po przegranej wojnie z najeźdźcą hitlerowskim 1939 roku, nastąpił ponad czteroletni okres okupacji z wszystkimi jej konsekwencjami - uciskiem materialnym i moralnym ludności. Sporo ludzi zostało wywiezionych do Niemiec na przymusowe roboty, sporo zginęło w obozach koncentracyjnych, wymordowano 32 rodziny żydowskie. W tym okresie powstał spontaniczny ruch oporu, który czynnie przeciwstawiał się okupantowi.

27.07.1944 roku, Domaradz został wyzwolony spod okupacji hitlerowskiej przez wojska Armii Czerwonej. Wyzwolenie przyniosło nie tylko upragnioną wolność lecz również ramy organizacyjne nowo tworzącej się rzeczywistości. Nastąpiła parcelacja majątków dworskich, zlikwidowany został analfabetyzm. W latach 1944-1950 zorganizowane zostało Prywatne Gimnazjum Koedukacyjne Zarządu Gminnego, do którego uczęszczało około 130 dziewcząt i chłopców. W 1958 roku, po raz pierwszy zabłyśnięto światło elektryczne, powstawały liczne instytucje użyteczności publicznej - Bank Spółdzielczy, Ośrodek Zdrowia, Dom Kultury, Agronomówka, Piekarnia Domy Strażaka, nowe murowane szkoły. W latach osiemdziesiątych stanął okazały murowany kościół, na dawnym miejscu "Austerii" pobudowano funkcjonalny budynek administracyjny i in.

Od 1 stycznia 1973 roku, uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie, utworzona została GMINA DOMARADZ, w skład której weszły wsie: Domaradz, Golcowa i Barycz. W swej ponad sześćsetletniej bogatej w wydarzenia historii Domaradz miał swe wzloty i upadki, jednakże takie cechy jak inicjatywa, skoordynowany wysiłek wspólnoty wiejskiej, dały w efekcie spory dorobek materialny i duchowy.

na podstawie książki Benedykta Gajewskiego "DOMARADZ - wieś nad Stobnicą"